कक्षा – XII

संस्कृतम् (केन्द्रिकम् -322)

अङ्कयोजना -2018-19

समयः – होरात्रयम्   पूर्णाङ्काः 100

प्रश्नसङ्ख्या	खण्डः	अङ्काः
	'क' खण्डः अपठित-अवबोधनम्	10 अङ्काः
1.	1.अ. (i) पशुतुल्यः (ii) शिक्षायाः अधिकारः (iii) शिक्षया (iv) विशिष्टम् अवधानम् / अवधानम् / विशिष्टावधानम् (v) मानवमात्रस्य आ. (i) छात्राः विद्यालयं गत्वा पुस्तकीयं ज्ञानं लभन्ते, सहैव तस्य ज्ञानस्य व्यावहारिकजीवने कथम् उपयोगः विधेयः इत्यपि जानन्ति । (ii) सर्वैः मिलित्वा प्रयतितव्यं यत् कोऽपि बालकः काऽपि बालिका वा शिक्षायाः प्रकाशात् (iii) शिक्षया मानवः उचितानुचितज्ञानं प्राप्नोति, कर्त्तव्याकर्त्तव्यविवेकं च लभते । वञ्चिता मा भवेत् । इ. (i) मानवाय (ii) प्रदातव्या (iii) पुस्तकीयम् (iv) उन्मीलनम् (v) व्यावहारिकम् ई. शिक्षायाः महत्वम् / शिक्षा / शिक्षायाः अधिकारः	½ × 4 = 2 2 × 2 = 4 ½ × 4 = 2 2
	खण्डः - ख रचनात्मककार्यम् 15 अङ्काः	
2.	2. (i) पत्रम् (ii) गृहीताः (iii) अभिरुचिः (iv) भाषा (v) स्वीकृतम् (vi) संस्कृतम्	½×10= 5

	(vii) मनोविज्ञानम् (viii) विज्ञानसंकाये (ix) गणितम् (x) पित्रोः	
3.	(i) भूपतेः (ii) अहर्निशम् (iii) सुप्तः (iv) ऊष्माणम् (v) व्यजनम् (vi) मुहुर्मुहुः (vii) जनयति (viii) क्रुद्धः (ix) मक्षिकायाः (x) मूर्खमित्रात्	½ ×10 =5
4.	**प्रदत्त-विषयम् अधिकृत्य छात्रः स्वेच्छया वाक्यानां रचनां करिष्यति । प्रति-शुद्धवाक्यनिमित्तम् एकः अङ्कः प्रदेयः ।**	1 × 5 = 5
	खण्डः - ग **अनुप्रयुक्तव्याकरणम्**	30 अङ्काः
5.	(i) हिताद्+न/हितात्+न (ii) सदा+अनुकुलेषु (iii) निर्घषण+छेदन (iv) कीदृशी+इयम् (v) लोभः+चेद् (vi) अशक्तैः+बलिनः (vii) महा+उत्सवः	1 × 6 = 6
6.	(i) स्थानम् अनतिक्रम्य (ii) मूढा धीः येषाम् (iii) अहश्च रात्रिश्च (iv) उच्छ्वासेन सहितम् (v) सर्वाः सम्पदः (vi) कालस्य पर्ययात् (vii) महान् च असौ कविः / महान् कविः	1 × 6 = 6
7.	(i) आगन्तव्यम् (ii) विततः (iii) निर्मत्स्यताम्	1 × 8 = 8

	(iv) उड्डीय (v) उपालब्धुम् (vi) मन्त्रितम् (vii) गुणवान् (viii) साहसिकम् (ix) वन्दनीयम्	
8.	(i) घ्नन्ति (ii) जयति (iii) अन्वेषितः (iv) प्रणमति (v) परीक्ष्यते **अथवा** (i) शोभनानाम् (ii) सम्पन्नम् (iii) योग्यम् (iv) अतिनमितः (v) अष्टविधम्	1 × 5 = 5
9.	(i) सन्तापेन (ii) भूमेः/भूम्याः (iii) मया (iv) सिंहासनम् (v) धनैः (vi) सभायै	1 × 5 = 5
	खण्डः – घ भाग - I **पठितांशावोबोधनम्** 35 **अङ्काः**	
10.	**गद्यांशः** I. (i) प्रभाते (ii) सरः II. (i) अनागतविधाता प्रत्युत्पन्नमतिश्च परिजनेन सह निष्क्रान्तौ । (ii) प्रभाते तैः मत्स्यजीविभिः जालैस्तं जलाशयम् आलोड्य यद्भविष्येण सह	5 ½ × 2 = 1 2 × 1 = 2

	तत् सरो निर्मत्स्यतां नीतम् । III. (i) सरः (ii) प्रभातः/प्रभाते (iii) यद्भविष्याय (iv) प्रतिभाति (v) अहम्	½ × 4 = 2
11.	**पद्यांशः** I. (i) हिमम् (ii) दोषः II. (i) गुणसन्निपाते दोषः इन्दोः किरणेषु अङ्कः इव निमज्जति । III. (i) दोषः अथवा अङ्कः (ii) हिमालयाय (iii) इन्दोः (iv) सौभाग्यः (v) एकः	5 ½ × 2 = 1 2 × 1 = 2 ½ × 4 = 2
12.	**नाट्यांशः** I. (i) चन्द्रगुप्तः / राजा (ii) आकाशे II. (i) स्वभवनगतः आसनस्थः चिन्तां नाटयन् चाणक्यः प्रविशति । (ii) कञ्चुकी 'यथा आज्ञापयति देवः' इति उक्त्वा निष्क्रान्तः। III. (i) अतिवर्तेत (ii) दुरात्मा (iii) निष्क्रान्तः (iv) आकाशे (v) चाणक्यः	5 2 × 1 = 2 ½ × 4 = 2
13.	(i) शिवराजविजयात्, अम्बिकादत्तव्यासः (ii) चाणक्यः, राजानं चन्द्रगुप्तम् **अथवा** (i) पञ्चतन्त्रम्, विष्णुशर्मा (ii) चाणक्यः, राजानं चन्द्रगुप्तम्	2 × 2 = 4 2 × 2 = 4

14.	(i) (क) सः कुमित्रं भवति यः राज्ञे समुचितं परामर्शं न ददाति । (ii) (ग) स्तूपः अद्भुतं प्रकाशं प्रसारयति । अथवा (i) दरिद्रता (ii) चत्वारि (iii) न्यूनानि (iv) अतिथीनाम् (v) तृणनिर्मितम् आसनम् (vi) जलम् (vii) वाणी (viii) असत्कृता	2 × 2 = 4 1 × 8 = 8
15.	(i) बलिनः (ii) अथवा (iii) तेषाम् (iv) भवेत् (v) विमुखीभवन्ति (vi) स्फीताः (vii) परैः (viii) तस्य (ix) सत्यम् (x) पन्थाः (xi) ऋषयः (xii) परमम्	½ × 8 = 4
16.	(i) (घ) वने विसर्जितः (ii) (क) धनविनाशगता विचिन्ता (iii) (ख) निर्घषणच्छेदनतापताडनैः (iv) (ग) षण्णाम् ऋतूनाम्	1 × 4 = 4
17.	(i) (ख) ब्रह्मणः (ii) (क) जलेन (iii) (ख) वर्षम् (iv) (ग) पवित्रम् (v) (ख) कथितम्	1 × 4 = 4
	खण्डः – घ भागः - ii **सामान्यसंस्कृतसाहित्यपरिचयः**	
18.	**महाकविःकालिदासः** महाकविः कालिदासः कविकुलशिरोमणिः अस्ति । सः "कविताकामिन्याः विलासः , कविकुलगुरुः" इत्यादि-उपाधिभिः सुशोभितः अस्ति । सः उज्जियनीवास्तव्यः आसीत् इति मन्यते । तस्य कालविषये एकमतिः नास्ति । तेन लिखिताः सप्त ग्रन्थाः सन्ति – (i) रघुवंशम् (ii) कुमारसंभवम् च → महाकाव्ये (iii) अभिज्ञानशाकुन्तलम् (iv) विक्रमोर्वशीयम् (v)मालविकाग्निमित्रम् च → नाटकानि (v) मेघदूतम् → खण्डकाव्यम् (vi) ऋतुसंहारम् → खण्डकाव्यम्	5

महाकवि भासः

महाकविः भासः प्रसिद्धनाटककाररूपेण ख्यातिं लभते । तेन त्रयोदशनाटकानि रचितानि । तस्य कालस्थानविषयेऽपि ऐकमत्यं नास्ति । सः उत्तरभारतस्य निवासी आसीत् इति मान्यता अस्ति । ई.पू. चतुर्थ-शताब्द्याम् सः नाटकानि रचितवान् इत्यपि मान्यता अस्ति ।

भर्तृहरिः

भर्तृहरिः सप्तम्यां शताब्द्याम् आविरभवत् इति मन्यते । तेन रचितं शतकत्रयम् तस्य कीर्तिं दिक्षु वितनोति । नीतिशतकम्, श्रृङ्गारशतकम् वैराग्यशतकम् च तेन लिखितम् । प्रत्येकं ग्रन्थे शतश्लोकाः सन्ति । नीतिशतकस्य सर्वे श्लोकाः अद्यापि सार्थकतां भजन्ते । (।)

अथवा

(i) नान्दी	(ii) पद्यकाव्यम्
(iii) कुमारसम्भवम्	(iv) महाकवि भासः
(v) चम्पूकाव्यम्	(vi) दीर्घसमासानाम्
(vii) हास्योत्पादकम्	(viii) निकषम्
(ix) दश	(x) मुद्राराक्षसम्

½×10=5

(ब) महाकाव्यम् –

(i) महाकाव्यस्य कथावस्तु प्राचीनाख्यानाधारितम् ऐतिहासिकवृत्ताधारितं वा भवति । 5

(ii) अस्य नायकः धीरोदातः भवति ।

(iii) अस्य विभाजनं सर्गेषु भवति ।

(iv) अस्मिन् मानवजीवनस्य समग्रतायाः प्रसारः भवति ।

(एवम् अन्यानि वाक्यानि लेखितुं शक्यन्ते।)

गीतिकाव्यम्

(i) संस्कृतपद्यसाहित्यस्य उत्कृष्टं निदर्शनम् गीतिकाव्यं भवति ।

(ii) अस्मिन् गेयता मुख्यरूपेण भवति ।

(iii) अस्मिन् एक एव विषयः वर्णितः भवति ।

(iv) अस्य भाषाशैली अलङ्कृता भवति ।

(v) मेघदूतं गीतिकाव्यस्य उत्कृष्टं निदर्शनम् ।

****